

С.В. Зеленський

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МІСТ У ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті доводиться актуальність удосконалення системи управління стійким розвитком міст, що обумовлено важливістю вирішення завдань забезпечення соціально-економічного розвитку і зростання регіонів та країни в цілому. Показано, що наявні диспропорції та асиметрія регіонального розвитку є доволі складним та нагальним питанням, що потребує вирішення. Системний підхід обумовлює доцільність приділення більшої уваги саме до стану окремих елементів регіональних систем – до розробки та впровадження дієвих механізмів управління міським розвитком. Визначено, що удосконалення системи управління соціально-економічним розвитком міст має будуватися як проактивне, що спирається на усвідомлення основних тенденцій розвитку світової економіки та ключових процесів, що відбуваються на рівні системи міста.

Ключові слова: місто, регіон, система, управління, стійкий розвиток

Постановка проблеми

Реформа децентралізації, що відбувається в Україні, одним із ключових завдань має передавання певних функцій, прав, повноважень, ресурсів та відповідальності від суб'єктів державного управління на більш низькі рівні управління – до суб'єктів на місцях. Актуалізує питання ефективним управлінням міст триваюча реформа місцевого самоврядування, яка вимагає науково обґрунтованих підходів та інструментів від встановлення цілей і планування до реалізації, контролю і повної відповідальності за процеси розвитку соціально-економічних систем. На сьогодні можна вважати доведеним той факт, що місто має фундаментальне значення для розвитку будь-якої країни та її регіонів.

Вельмиактуальним сучасним питанням залишається таке, що пов'язано із забезпеченням розвитку соціально-економічних систем різних рівнів – держави, регіонів, міст, підприємств. Важливо визнавати, що з точки зору системного підходу, вирішення даного питання має бути комплексним, таким що враховує наявні взаємозв'язки, взаємовпливи, взаємозалежності між всіма вказаними елементами системи. Маємо констатувати, що забезпечення стійкого розвитку є багатостороннім процесом, коли, з одного боку, стійкість міста безпосередньо залежить від стійкості соціально-економічних систем більш високого рівня (регіон, держава), а з іншого боку – стійкість міста впливає на можливість реалізації принципів стійкого розвитку цих систем та безпосередньо залежить від стійкості в усіх складових елементів, що входять до соціально-економічної системи міста (господарюючих суб'єктів, недержавних установ, численних об'єднань різноманітної форми власності та організаційної форми).

На нашу думку, первинною ланкою, де мають бути реалізовані засади сучасного та майбутнього розвитку є місто. Саме міста є «лідерами науково-технічного прогресу, ініціаторами змін у різних сферах суспільного життя» [1]. Саме міста сьогодні найбільше потребують «змінити місце в державі та в світі, змінити систему пріоритетів та напрямків розвитку» [2]. О.В. Бойко-Бойчук наголошує, що «у країнах з високим рівнем урбанізації вплив міських поселень (міст) на загальний розвиток держави стає визначальним. Крім того, в урбанізованих демократичних суспільствах рівень розвитку та конкурентоспроможності, політичної й економічної ваги визначаються рівнем розвитку, конкурентоспроможністю та рівнем міжнародного впливу її міст, а також ефективністю взаємовідносин, взаємозв'язків та взаємодії центрального (держави) та локального (місто) рівнів влади й управління» [3].

Існує точка зору, що саме «містам належить особлива роль у досягненні стійкого розвитку, бо саме в містах проблеми та можливості сучасної цивілізації є найбільш істотними та помітними» [4]. Так А.А. Мозговий відзначає: «Дослідження проблем сталого розвитку населених пунктів, особливо міст, є нині одним із стрижневих напрямків наукового обґрунтування планетарної концепції сталого розвитку» [5]. В Україні дана теза підтверджується статистичними даними, які свідчать, що понад 60% населення країни мешкає у містах, котрі є «базовими ланками як в адміністративно-територіальній, так і у фінансово-бюджетній системі» [6, с. 6]. В роботі [5] наголошено, що даний статистичний показник не відображає реальних наслідків урбанізації, які є набагато сильнішими та впливовішими. За експертними оцінками, рівень урбанізованості України вже давно досяг 75%, тобто фактично країна за цим показником знаходиться в чи-

слі найбільш урбанізованих націй. Наведені цифри ще більше привертають увагу до міст (великих і малих) та до забезпечення на рівні міста комплексного, збалансованого, сталого розвитку. Світовий досвід доводить, що вплив міських поселень на макро- та мезоекономічний розвиток є визначальним і домінуючим. Від рівня розвитку, конкурентоспроможності, міжнародної співпраці, привабливості міст безпосередньо залежить і рівень розвитку регіонів і країни в цілому. При цьому важливим фактором є сформовані ефективні та раціональні зв'язки, відносини, рішення і дії по всій вертикалі влади.

Доходимо висновку, забезпечення стійкого зростання регіональних систем неможливо без комплексного вирішення даного завдання на місцевому рівні. Особливої ваги дана теза набуває у контексті усвідомлення суттєвих розбіжностей регіонів нашої країни, що актуалізує завдання підвищення ефективності управління стійким розвитком міст.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Аналіз фахової літератури показує, що для нашої країни залишається актуальним регіональний принцип організації господарства та управління на всіх стадіях соціально-економічного розвитку: становлення ринкових відносин, розвиток відповідної інфраструктури, роздержавлення та приватизація державної власності, необхідність забезпечення соціального захисту тощо. Серед провідних спеціалістів, які спрямовують свої зусилля на вирішення питань удосконаленню управління та регулювання розвитку регіонів маємо відзначити С. Бандур, П. Беленький, Б. Буркинський, З. Варналій, З. Герасимчук, А. Голіков, Б. Данилишин, М. Долішній, О. Крайник та інші. Майже доведеною є теза, що чим краще діє система управління та господарювання в регіоні, чим повніше використовується його потенціал, природно-кліматичні умови для ефективного розвитку товаровиробників і ринків, чим повнішими та щільнішими стають міжрегіональні ринкові зв'язки, тим економічно і соціально стає міцнішою держава [7, с. 7]. У контексті ефективного вирішення проблем регіоналізації та глобалізації, які є взаємообумовленими та взаємозалежними, особливого значення набувають питання забезпечення сталого розвитку регіонів, що потребують обґрунтованих рішень, механізмів, інструментів та засобів. Доцільно визначити, що побудова раціональної системи регулювання соціально-економічним розвитком регіонів займає одне із провідних місць серед пріоритетних завдань.

У той же час, на сьогодні можна однозначно стверджувати, що процеси урбанізації є швидкими та невід'ємними від процесу розвитку. Вони зумовлюють збільшення уваги до міст, актуальності питань забезпечення їх розвитку, здійснення ефективного управління ними, що справляє прямий і безпосередній вплив на соціально-економічний розвиток регіону, а в пода-

льшому і країни. У зв'язку з цим особливої значущості набуває підвищення ефективності та результативності взаємодії центральних і місцевих органів державного управління та органів місцевого самоврядування під час розробки та реалізації національних і регіональних програм, що спрямовані на забезпечення розвитку міст. В аналітичній доповіді [8, с. 6] фахівцями наголошено, що регіональний розвиток може бути забезпечений за умови винайдення «інструментів узгодження трьох взаємопов'язаних та взаємозалежних складових:

1) секторального (галузево-секторального, що забезпечує стабільне функціонування регіональних економічних комплексів та їх стійке соціально-економічне зростання);

2) територіально-просторового (з урахуванням досягнення збалансованого просторового розвитку, у т. ч. на рівні: міста – приміські території – сільські території, вирішення системних проблем периферійних, депресивних територій, міських агломерацій та прилеглих до них «зелених зон» та ін.);

3) управлінського (у т.ч. створення єдиної системи стратегічного планування та прогнозування розвитку держави та регіонів, оптимізація системи територіальної організації влади, розвиток місцевого самоврядування тощо)».

Ми підтримуємо точку зору тих науковців, що наголошують на зростаючій значущості міст у процесах досягнення стратегічних цілей стійкого розвитку країни, її регіонів, а, найголовніше, у забезпеченні збільшення рівня та якості життя кожного мешканця України. Як відзначає А.С. Шевченко міста «зміцнюють свій статус центрів розвитку ринкових відносин, оскільки тут сконцентровано ринки засобів виробництва та предметів споживання, знань, праці, валют, цінних паперів» [9, с. 112]. У свою чергу М. Пухтинський відзначає: «Нові демократичні принципи державного будівництва й державного управління, засвоєвані нашою країною, об'єктивно змінюють місце українського міста у загальнонаціональній та регіональних системах соціальних відносин. Нині місто стало центром політичних, соціокультурних та економічних трансформаційних процесів українського суспільства. Це пояснюється не тільки тим, що переважна більшість українців проживає у містах, а й тим, що державною владою проголошено курс на децентралізацію, що об'єктивно підвищує роль локального рівня в процесах національного розвитку» [10, с.3].

Питання удосконалення управління місцевим розвитком є актуальним та значущим. Їх досліджує велика кількість вітчизняних і закордонних науковців. Найбільш значущими роботами у даній сфері є роботи В.М.Бабаєва, М.Ф. Аверкіної, В.М. Вакуленко, М.К. Орлатого, О.А. Калової, В.Б. Родченко, М.І. Мельник, І.Я. Когути, Н.І. Склярчук та ін. У той же час, доволі велика кількість невирішених питань та існуючих проблем місцевого і регіонального розвитку доводить до-

цільність наукових пошуків щодо удосконалення управління місцевим розвитком задля забезпечення стійкого зростання і втілення в життя принципів сталого розвитку.

Дана робота виконувалась задля перевірки наступної гіпотези: удосконалення стану соціально-економічних регіональних систем, підвищення їх рівня розвитку безпосередньо залежить від вирішення нагальних питань (в тому числі, від розробки дієвих інструментів та методів управління) на місцевому рівні. **Метою даної роботи** є визначення специфіки регіональних систем за критерієм досягнутого рівня розвитку та з'ясування ролі управління розвитком міст, що входять до регіональної системи, задля вирішення регіональних завдань.

Виклад основного матеріалу

Можна впевнено стверджувати, що закономірності розвитку міст потребують теоретичного переосмислення. Це пов'язано з тим, що міста як генератори загальнодержавних процесів соціально-економічної стабілізації та розвитку відображають загальні структурні зміни в економічній сфері країни, формування соціальних потреб суспільства, задають темпи й напрями покращання стану всієї виробничо-територіальної бази. Саме міста є осередками концентрації інновацій. Вони виступають новаторами щодо впровадження нових технологій, винайдення інноваційних бізнес-моделей, створення і надання нових послуг, нових форм взаємодії та співпраці, застосування інновацій у всіх сферах життя.

Водночас у містах чіткіше виявляються різноманітні негативні тенденції, пов'язані з екстенсивним характером розвитку економіки в умовах загрозливої екологічної і демографічної ситуації, прорахунками в плануванні та управлінні. Зазначимо, що проблеми, які постають перед містами, фактично стосуються всіх жителів України, і їх вирішення значною мірою залежить від підвищення ефективності системи управління містом на основі розвитку місцевого самоврядування, більш чіткого розмежування компетенцій між центральними та місцевими органами влади. Актуальними також є розробки нових генеральних планів, визначення у тісному співробітництві з іншими зацікавленими суб'єктами довгострокових перспективних цілей розвитку територіальної громади, запровадження нових механізмів та інструментів у систему управління міським господарством виходячи з особливостей розвитку ринкових відносин.

Погоджуючись з численними фахівцями, наголошуємо, що значення і роль міст зростає щороку. Усвідомлення їх ролі та значення актуалізується через наявні диспропорції та асиметрії, що спостерігаються у рівні соціально-економічного розвитку регіонів нашої країни. Фахівці відзначають, що «для України регіональний підхід до забезпечення стійкого розвитку країни

є особливо актуальним через нерівномірність та диспропорції у розвитку всієї сукупності суспільно-економічних і екологічних процесів, які є унікальними для кожного регіону, та неузгодженість шляхів вирішення існуючих проблем. Сама по собі диференціація є об'єктивним явищем, але коли йдеться про десятки, іноді сотні разів, варто говорити про надмірні диспропорції на межі із загрозами» [11, с. 144]. Найбільш поширеним показником, який характеризує стан регіональної соціально-економічної системи є показник валового регіонального продукту (ВРП) на одну особу. На рисунку 1 показані результати аналізу даного показника за регіонами України за 2014-2017 рр.

Основні висновки наступні. По-перше, станом на 2014 р. максимальна сума ВРП на одну особу відповідала значенню 53749 грн. і спостерігалася у Дніпропетровському регіоні. Спостерігаємо поступове збільшення максимального значення протягом 2015-2016 рр. і маємо відзначити, що першість перейшла до Полтавського регіону. У свою чергу мінімальне значення даного показника відповідає стану Луганського регіону. По-друге, доцільно відзначити наявний розрив між розрахованим середнім значенням і медіаною. Даний розрив протягом 2014-2015 рр. дорівнював біля 10000 грн., а на 2016 р. становить понад 14000 грн. Більш доцільно використовувати медіану, як показник який свідчить, що на 2017 р. у 50% регіонів значення ВРП на одну особу є більшим за 53301 грн., а у інших 12 регіонах – меншим за цю цифру. По-третє, маємо відзначити наявне зростання диспропорцій за даним показником. Співвідношення між максимальним та мінімальним значенням аналізованого показника зростає. Станом на 2014 р. вона складало 3,8 разів, а потім збільшується до 6. Це негативна тенденція, яка стає більш загрозливою під час порівняння отриманих розрахункових даних із показниками країн Європи. Найбільш поширені значення у країнах Європи таке співвідношення становило: 4,7 рази у Великобританії; 3,8 – у Румунії; 3,6 – у Словачії; 3,4 – у Франції; 1,7 – у Фінляндії, Португалії, Данії, Ірландії; 1,6 – у Швеції, 1,4 рази – у Словенії.

Маємо наголосити, що певна кількість фахівців наголошує на доцільності аналізу іншого показника – валової доданої вартості. Основним аргументом на користь використання показника ВДВ є те, що він «балансуючий показник розрахунку виробництва, що характеризує внесок кожної галузі у вироблений валовий внутрішній продукт регіону» [14]. Саме ВДВ включає в себе всі елементи знову створеної вартості у процесі виробництва об'єкту господарювання, а саме: оплату праці, податки, прибуток, амортизаційні відрахування. Отже використання у процесі досліджень і визначення пріоритетних цілей і завдань комплексного показника ВДВ дозволяє у більшому ступені визначати узгодженість інтересів різних груп зацікавлених осіб – населення, яке отримує заробітну плату за виконану робо-

ту; органи влади, які адмініструють податкові надходження і використовують їх на потреби громади, підприємців, що отримують реальний результат від своєї діяльності та забезпечують подальший науково-

технічний прогрес. Результати аналізу показника ВДВ на одну особу за регіонами України наведено на рисунку 2.

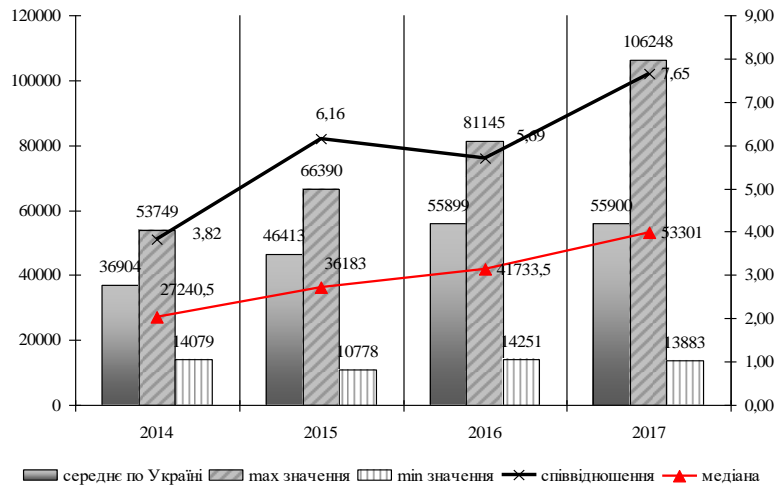

Рис. 1. Співвідношення ВРП на одну особу за регіонами України у 2014-2017 рр. Складено автором на основі [12]

Маємо визнати, що розраховані показники також свідчать про наявний високий рівень диференціації та асиметрії рівня регіонального розвитку. Станом на 2014 р. найбільше значення ВДВ на одну особу спостерігалось у Дніпропетровському регіоні. Протягом 2015-2017 р. максимальне значення відповідає Полтавському регіону. Щодо мінімального значення, то протягом всього періоду, який досліджується, відповідає стану Луганського регіону. Як і у випадку з показником ВРП, спостерігаємо зростання розривів між мінімальним та максимальним значенням (з 3,66 разів у 2014 р. до 7,4 разів у 2017 р.), між середнім значенням і медіаною (станом на 2014 р. середнє значення ВДВ на одну особу перевищувало медіану, а на 2017 р. навпаки – медіана перевищує середнє значення на 909 тис. грн.). Розрахунок статистичних показників – середньоквадратичного відхилення та коефіцієнту варіації

– доводять, що рівень диференціації за регіонами України зростає. Середньоквадратичне відхилення свідчить про наявний діапазон зміни показника ВДВ на одну особу – розбіжність між середнім, мінімальним та максимальним значенням. Станом на 2014 р. середньоквадратичне відхилення дорівнювало 7577 тис. грн. Рівномірність формування даного показника за регіонами становила 30%. На 2017 р. показник середньоквадратичного відхилення збільшився до значення 16511,8 тис. грн., а коефіцієнт варіації до 37%. При цьому спостерігаємо поступове зростання даних показників з року в рік. В середньому темп зростання середньоквадратичного відхилення становить 29,6% на рік. Маємо констатувати, що аналіз показника ВДВ доводить про збільшення рівня асиметрії за регіонами нашої країни.

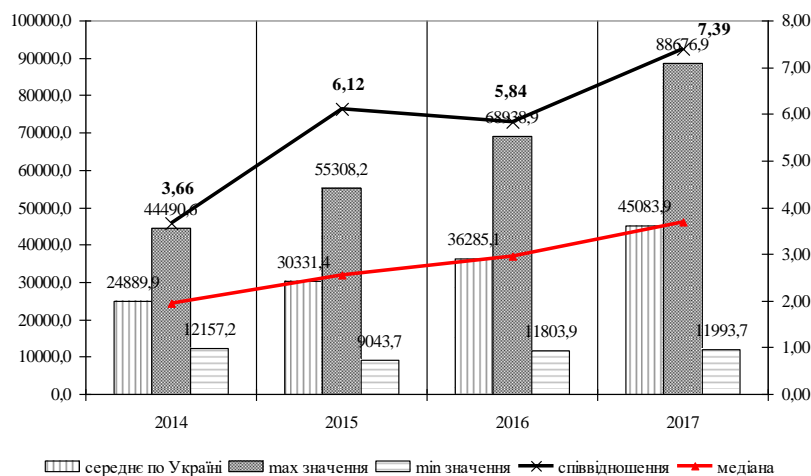

Рис. 2. Співвідношення ВДВ на одну особу за регіонами України у 2014-2017 рр. Складено автором на основі [12]

Диспропорція та асиметрія регіонального розвитку спостерігається і за іншими показниками. Різноманітні показники, що характеризують рівень економічного, соціального, екологічного стану регіонів України суттєво різняться і доводять наявність суттєвих розбіжностей. Так, наприклад, можна констатувати суттєві коливання і розриви за соціальними показниками (коєфіцієнт варіації кількості населення за регіонами дорівнює понад 4,6 разів), за економічними показниками (наприклад, розбіжність між максимальним і мінімальним значенням оптового товарообороту за регіонами досягає більше, ніж 31 раз; понад 49 разів обсяг експорту товарів у Дніпропетровському регіоні перевищує аналогічний показник у Чернівецькому; майже у 87 разів кількість квадратних метрів введеного в експлуатацію житла у Київському регіоні перевищує найменше значення у Луганському регіоні тощо).

У той же час, окремі показники не можуть характеризувати рівень стійкого розвитку регіонів. Маємо наголосити, що наукові дискусії спостерігаються навколо того, який показник доцільно вважати узагальнюючим, тим що відображує комплексний стан регіонів України. Все більше уваги приділяється тому, щоб такий показник включав в себе три основні складові – характеризував соціо-економічно-екологічний стан. Державна служба статистики України досліджує показник індекс регіонального людського розвитку за власною затвердженою методикою, який включає в себе 33 показники, об'єднані у 6 блоків відповідно до основних аспектів людського розвитку: відтворення населення; соціальне становище; комфортне життя; добро-

бут; гідна праця; освіта [13]. На рисунку 3 показано результати аналізу даного показника.

Аналіз динаміки регіонального індексу людського розвитку показує, що врахування різних аспектів життя людини суттєво змінює даний показник відповідно до управлінських впливів. Станом на 2015 р. перше місце за інтегральним показником займав Харківський регіон. Але протягом 2016-2017 рр. значення даного показника зменшувалося і місце регіону, відповідно, погіршувалося. Якщо на 2015 р. соціальне середовище, добробут та освіта забезпечували найвище місце в рейтингу регіонів України, то у 2016 р. спостерігаємо суттєве погіршення показників блоку «добробут», що призводить до зміни позиції Харківського регіону за даним напрямком з 2 місця до 14 місця. Регіон в цілому втрачає позиції і станом на 2017 р. за інтегральним індексом людського розвитку займає 4 місце серед регіонів України. У 2016 р. найкращий показник (максимальне значення) спостерігаємо у Івано-Франківському регіоні, а у 2017 р. – у Чернівецькому регіоні. Відповідно змінюється і мінімальне значення індексу людського розвитку за регіонами України. У 2015-2016 рр. останнє місце в рейтингу займав Житомирський регіон. Станом на 2017 р. мінімальне значення індексу, отже останнє місце в рейтингу, відповідає стану Кіровоградщини. Як наочно видно з рис. 3. співвідношення між мінімальним та максимальним значенням також збільшується, що доводить наявність існуючих диспропорцій та асиметрії за регіонами країни.

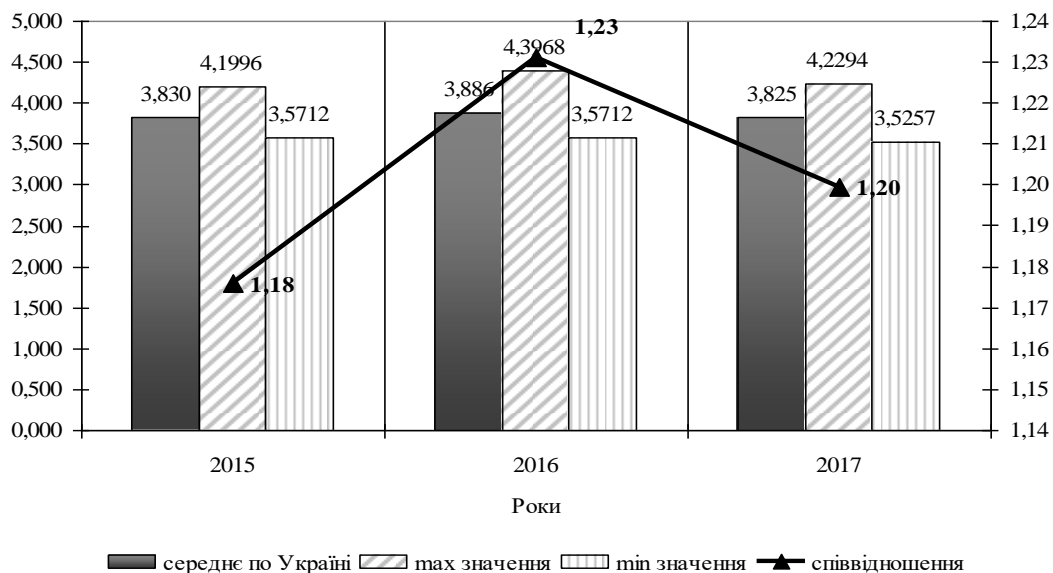

Рис. 3. Співвідношення індексу людського розвитку за регіонами України у 2015-2017 рр. Складено автором на основі [13]

В.Б. Родченко зауважує, що «асиметрія соціально-економічного розвитку регіонів як така – явище звичайне і поширене. Причини виникнення асиметрії соціально-економічного розвитку регіонів і муніципа-

льних утворень є об'єктивними, тому повністю усунути їх неможливо. Природна асиметрія соціально-економічного розвитку регіонів вносить динамізм в економічно та соціально виправдане розміщення місць

прикладання праці, в структуру поселень, різну норму прибутку. Проте негативні наслідки регіональної асиметрії у багато разів перевищують позитивні моменти: різна наділеність регіонів соціально-економічними, природно-кліматичними й іншими ресурсами здатна сформувати довгострокові джерела економічної відсталості і стати загрозою цілісності країни, тому регулювання асиметрії соціально-економічного розвитку регіонів неминуче» [14].

Під час проведеного аналізу було виявлено, що регіони України суттєво різняться за кількістю міст, селищ, районів, об'єднаних територіальних громад що входять до їх складу. Так, станом на початок 2018 р. найбільша кількість районів спостерігається у Вінницькому регіоні; найбільша кількість об'єднаних територіальних громад – у Житомирському регіоні; найбільша кількість міст – у Донецькому регіоні. Суттєво коливається між регіонами країни не лише кількість населення, а й його структура. Якщо в Донецькому регіоні понад 90% міського населення, то на Закарпатті даний показник становить 37%. В цілому станом на 2018 рік в Україні налічується 461 місто в яких мешкає 69,3% населення країни. На рисунку 4 наочно видно розподіл українських міст за розміром та кількістю населення.

Отже, українські міста доволі різноманітні, вони нерівномірно розподіляються по території країни, відображують специфіку регіональних систем і суттєво

впливають на рівень розвитку регіону. Аналіз різноманітних показників свідчить, що українські міста є дуже різними за численними критеріями – кількість населення, площа, ресурсна складова, економічний та соціальний стан, екологічні показники. З одного боку, стан кожного міста (рівень розвитку, ділової активності, конкурентоспроможності тощо) безпосередньо пов'язаний із ресурсним потенціалом, який обумовлює види економічної діяльності найбільш поширені для реалізації підприємницької активності в місті. Це, в свою чергу, обумовлює надходження до бюджетів і, в подальшому, можливість реалізації тих чи інших соціальних чи інфраструктурних проєктів. З іншого боку, різноманітні показники доводять, що не лише природно-ресурсна складова є умовою розвитку. Так, у Полтавському регіоні (який є лідером за розміром ВРП на одну особу серед всіх регіонів України) налічується середня кількість юридичних осіб, що здійснюють підприємницьку діяльність, не найбільша середня заробітна плата, при розподілі населення 62% міські жителі та 48% сільського населення. Додамо висновку, що «природна асиметрія» є вагомим але не остаточним фактором регіонального розвитку. На нашу думку, все більше уваги має бути приділено саме управлінню міським розвитком.

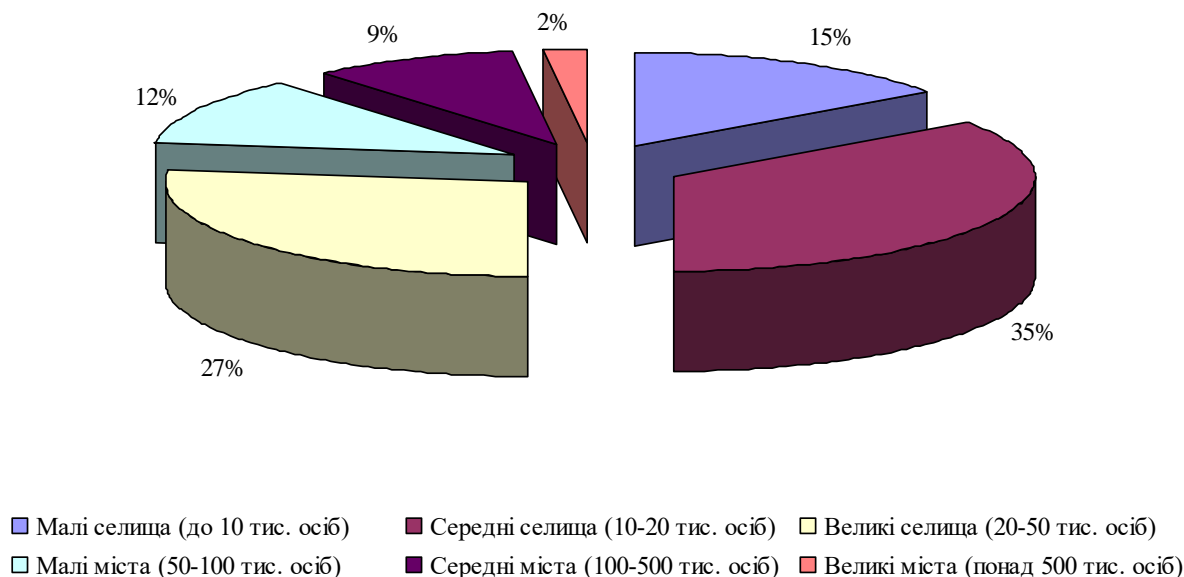

Рис. 4. Структура населених пунктів України на 2018 р.

Реформа децентралізації та реформа місцевого самоврядування на сьогодні вже призвели до суттєвих змін. Так, лише за критерієм розподілу фінансів відчуються суттєві позитивні зрушення, але існує нагальна проблема вибору та обґрунтування пріоритетних

напрямків їх використання. Як було визначено раніше, українські міста стикнулися із достатньо великою кількістю різноманітних проблем, які потребують вирішення. Але одночасно вирішити всі питання не можливо. Необхідно розробити механізм формування

пріоритетних напрямків розподілу всіх ресурсів із врахуванням результатів, які можуть бути отримані як у поточному періоді, так і на майбутнє.

Когута І.Я. зауважує, що управління сучасними містами є «однією з найбільш актуальних і водночас малодосліджених і важкорозв'язуваних проблем. Кардинальні зміни, що відбулися в останні роки в житті міст України, стали настільки багатоплановими і динамічними, що наукове осмислення цих нових реалій і перспектив розвитку міст сьогодні постало як ніколи актуальним» [15].

Висновки

Доходимо висновку, що в ринкових умовах функціонування економіки значимість міст дедалі зростає, а їх вплив на загальнодержавні та регіональні процеси посилюється. Отже, важливим є вирішення питання реалізації ефективного процесу управління соціально-економічного розвитку міст України задля досягнення цілей та завдань регіонального розвитку.

Концептуальні основи проактивного управління соціально-економічним розвитком міст спираються на усвідомлення основних тенденцій розвитку світової економіки та ключових процесів, що відбуваються на рівні системи міста. З одного боку, не можливо не враховувати та не використовувати глобальних трендів, з іншого – формувати майбутнє міст України з урахуванням внутрішніх процесів. Це вимагає проактивного, а не реактивного, управління – сучасне місто для забезпечення власного виживання і майбутнього розвитку має змінювати підходи до управління, використовувати сучасні концепції та методи, впроваджувати найкращий досвід із врахуванням існуючих викликів та змін.

Література

1. Хашиєва Л.В. *Практика стратегічного управління розвитком міст: аналіз зарубіжного досвіду*. Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/5/06.pdf>
2. Журба, І.О. *Теоретичні аспекти стратегічного планування розвитку міст: зарубіжний досвід* / І.О. Журба, Б.О. Бєлов // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. – Вип. 6, Ч.4, 2014. – С. 32-34.
3. Бойко-Бойчук О.В. *Світові тенденції розвитку міст: міжнародний досвід* [Електронний ресурс] / О.В. Бойко-Бойчук // Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07bovmmd.htm>
4. Гопцій Д. О. *Наукові підходи до розуміння концепції сталого розвитку та напрями її використання при плануванні розвитку міст* [Електронний ресурс] / Д. О. Гопцій – Режим доступу: <http://dspace.knau.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/464>
5. Мозговий А. А. *Сталий розвиток міст: передумови та суперечності* [Електронний ресурс] / А.А. Мозговий – Режим доступу: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/148166/58-61.pdf?sequence=1>
6. *Сталий розвиток міст за участі громад. Уроки з досвіду впровадження «Муніципальної програми врядування та ста-*

лого розвитку» Програми розвитку ООН в Україні : Аналітичний документ / О. Орленко. – Київ : ПРООН/МПВСР, 2008. – 48 с.

7. *Соціально-економічний розвиток регіону: механізми державного впливу* [Текст] : монографія / кер. авт. кол. д.е.н., доц. О.П. Крайник; авт. кол.: Г.С. Третяк, О.М. Черемис, І.І. Козак. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 232 с.

8. *Регіональний вимір соціально-економічного розвитку і засади нової регіональної політики: аналітична доповідь* / Біла С.О., Шевченко О.В., Кушнір М.О., Жук В.І. та ін. – К.: НІСД, 2013. – 82 с.

9. Шевченко А.С. *Концептуальні засади національної стратегії розвитку міст* [Електронний ресурс] / А.С. Шевченко / Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/rupr/2011-3/doc/2/08.pdf>

10. Вакулєнко В.М., Орлатий М.К. *Управління сучасним містом* : підручник. К. : НАДУ, 2008. 632 с.

11. *Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку* [Текст] : монографія / за ред. З.С. Варналя. – К. : Знання України, 2005. – 498 с.

12. *Державна служба статистики України* [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

13. *Регіональний людський розвиток: статистичний збірник* / Державна служба статистики; відпов. О.О. Кармазіна. – К., 2018. – 72 с.

14. Родченко В.Б. (2) *Асиметрія процесів соціально-економічного розвитку національної економіки та її регулювання* / В.Б. Родченко // *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. - № 1068, 2013. – С. 100-106.

15. Когут І.Я. *Велике місто як об'єкт управління і публічного врядування (на матеріалах міста Львова)* [Електронний ресурс] / І. Я. Когут // *Теорія та практика державного управління*. – Вип. 3, 2009. – С. 193-201. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2009_3_30

References

1. Khashieva, LV (n.d.) The practice of strategic management of urban development: the analysis of foreign experience. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/5/06.pdf>
2. Zhurba, IO, Belov, B.O. (2014) Theoretical Aspects of Strategic Planning of Urban Development: Foreign Experience. *Scientific Bulletin of the Kherson State University*, 6, 4, 32-34.
3. Boyko-Boychuk, OV (n.d.) World Urban Trends: An International Experience. Retrieved from <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07bovmmd.htm>
4. Goptsiy, DO (n.d.) Scientific Approaches to Understanding the Concept of St-Logo Development and Directions of its Use in Urban Development Planning. Retrieved from <http://dspace.knau.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/464>
5. Mozgovoi AA (n.d.) The sustainable development of cities: preconditions and contradictions. Retrieved from <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/148166/58-61.pdf?sequence=1>
6. Orlenko, O. (2008) Sustainable urban development with community involvement. Lessons learned from the implementation of the Municipal Governance and Sustainable Development Program of the United Nations Development Program in Ukraine: An Analytical Document. Kyiv: PRO-ON / MGSDDP, 48.
7. Krainuk, OP, Tretyak, GS, Cheremys, OM, Cossack, II (2011) Socio-economic development of the region: mechanisms of state influence: monograph. Lviv: LRIDA NADU, 232.
8. Bila, SO, Shevchenko, OV, Kushnir, MO, Zhuk, VI etc (2013) The regional dimension of socio-economic development and the basis of a new regional policy: an analytical report. K. : NISD, 82.

9. Shevchenko, AS (n.d.) Conceptual foundations of the national strategy for urban development Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-3/doc/2/08.pdf>
10. Vakulenko, VM, Orlatyi, MK (2008) Managing a Modern City: A Textbook. K.: NADU, 632.
11. Varnalia, ZS (2005) Regions of Ukraine: problems and priorities of socio-economic development: monograph. K.: Knowledge of Ukraine, 498.
12. State Statistics Service of Ukraine (n.d.) Retrieved from <http://ukrstat.gov.ua/>
13. Carmasina, OO (2018) Regional Human Development: Statistical Compilation. State Statistics Service, 72.
14. Rodchenko, VB (2013) Asymmetry of the processes of socio-economic development of the national economy and its regulation. *Bulletin of the VN Kharkiv National University Karazin*, 1068, 100-106.
15. Kohut, I.Ya. (2009) The Big City as a Object of Management and Public Governance (Based on Lviv Materials). *Theory and*

Practice of State Administration, 3, 193-201. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2009_3_30

Рецензент: д.е.н., проф. В.Б. Родченко, професор кафедри управління та адміністрування, заступник директора ННІ "Каразінська школа бізнесу" Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Харків, Україна

Автор: ЗЕЛЕНСЬКИЙ Сергій Володимирович
здобувач кафедри економіки
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – khtei@ukr.net
ID ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7366-4399>

CITY DEVELOPMENT MANAGEMENT IN THE PROCESS OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS OF UKRAINE

S. Zelenskiy

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

The article shows the relevance of improving the system of sustainable urban development, which is due to the importance of solving the problems of ensuring socio-economic development and growth of regions and the country as a whole.

The research and conclusions are based on a systematic approach whereby sustainable development is a multilateral process. On the one hand, the sustainability of a city depends directly on the sustainability of higher-level socio-economic systems (region, state). On the other hand, the sustainability of the city influences the possibility of implementing the principles of sustainable development of these systems and directly depends on the sustainability of all the constituent elements that are part of the socio-economic system of the city (economic entities, non-governmental institutions, numerous associations of various forms of ownership and organizational form).

The key indicators characterizing the level of development of the socio-economic system of the regions of Ukraine are analyzed. It is shown that the existing disparities and asymmetry of regional development are a rather complex and urgent issue that needs to be addressed. The systematic approach makes it necessary to pay more attention to the state of individual elements of regional systems - to the development and implementation of effective urban development management mechanisms.

It is proved that cities play a key role in the process of achieving the strategic goals of sustainable development of the country, its regions, and, most importantly, in ensuring the increase of the standard and quality of life of every citizen of Ukraine.

It is concluded that Ukrainian cities are quite diverse, they are unevenly distributed throughout the country, reflect the specifics of regional systems and significantly affect the level of development of the region. It is determined that the improvement of the system of management of socio-economic development of cities should be built as a proactive one, which is based on the awareness of the basic tendencies of development of the world economy and the key processes taking place at the level of the city system.

Keywords: city, region, system, management, sustainable development